

Araştırma Makalesi

Çalışan Üst Ekstremitte Problemlili Özürüleriin Aktivite Düzeyi, Serbest Zaman ve Toplumsal Katılım Düzeylerinin İncelenmesi

The Investigation of Activity Level, Leisure and Community Participation in Disabled Workers with Upper Extremity Problem

Hasan Atacan TONAK¹, Ali KİTİŞ²

¹ Uzm. Fzt. İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İstanbul

² Doç.Dr. Pamukkale Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu, Denizli

Çalışmamız 15-18 Mayıs 2014 tarihleri arasında Bursa Hilton Otel'de gerçekleştirilen 14. Ulusal El ve Üst Ekstremitte Cerrahisi Kongresi ve 3. Ulusal El Rehabilitasyonu Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunuldu ve Türk El ve Üst Ekstremitte Cerrahisi Derneği Teşvik Ödülü'ne layık görüldü.

ÖZ

Amaç: Çalışmanın amacı endüstri ortamında çalışan ve üst ekstremitte defisitine sahip bedensel engellilerin toplumsal katılım düzeylerinin incelenmesi idi. **Gereç ve Yöntem:** Katılımcıların demografik bilgilerinin yanında çalıştıkları sektörler kaydedildi. Toplumsal katılım düzeyini değerlendirmek için Yeti Yitimi Değerlendirme Çizelgesi-II (WHO-DAS-II), aktivite performansını değerlendirmek için Kanada Aktivite Performans Ölçümü (KAPÖ), boş zaman tatmin düzeyini incelemek için ise Serbest Zaman Tatmin Ölçeği (SZTÖ) kullanıldı. **Sonuçlar:** Çalışmaya yaş ortalamaları 35,50±9,23 yıl olan 18'i (%26,9) kadın, 49'u (%73,1) erkek 67 bedensel engelli alındı. Çalışmaya dahil edilen hastaların 13'ü (%19,4) hemiparatik serebral paralizisi tanısına sahipti, 12'sinde (%17,9) üst ekstremitte amputasyonu mevcuttu. Katılımcıların WHO-DAS-II toplam puanının ortalaması 19,49±1,20, KAPÖ toplam puan ortalaması 8,46±2,60, SZTÖ toplam tatmin puanı ortalaması ise 3,59±0,49 olarak bulundu. KAPÖ'nün tüm alt ölçekleriyle WHO-DAS-II'nin toplam puanı arasında istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki bulundu (p<0,05). SZTÖ toplam tatmin puanıyla WHO-DAS-II'nin toplam puanı arasında istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki bulundu (p<0,05). **Tartışma:** Çalışmada aktivite performansı ve serbest zaman tatmininin toplumsal katılım düzeyini etkilediği tespit edildi. Üst ekstremitte defisitine sahip olan bedensel engellilerde fizyoterapi ve iş ve uğraşı tedavisi programları yanında sanatsal, kültürel ve sportif etkinliklerin artırılması, bu aktivitelerin teşvik edici olması toplumsal katılımın artırılması açısından gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Katılım; Üst Ekstremitte; Bedensel Engelli; Engelli Çalışan

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study was to analyse the community participation level of disabled individuals with upper extremity deficit, who work in the industry. **Material and Methods:** The participants were asked about their demographical status and which sectors they work in. Disability Assessment Schedule-II (WHO-DAS-II) was used to evaluate the community participation level; Canadian Occupational Performance Measure (COPM) was utilized to evaluate the activity performances; Recreational Time Satisfaction Schedule (RTSS) was used to evaluate their level of satisfaction for recreational time. **Results:** 67 disabled individuals, 18 (%26,9) of them being female; 49 (%73,1) of them being male, with an average age of 35,50±9,23 were included in the study. Analysing the diagnosis of the disabled individuals with upper extremity deficit who we included in the study; we saw that 13 (19,4%) of them had hemiparathic cerebral paralysis; 12 (17,9 %) of them had upper extremity amputation. The mean total score of WHO-DAS-II was 19,49±1,20; the mean score of COPM was 8,46±2,60 and the mean score of RTSS satisfaction was 3,59±0,49. A significant and statistically negative relationship between the all COPM results and total WHO-DAS-II score was found (p<0,05). It was found a significant negative relationship between total RTSS satisfaction score and total WHO-DAS-II score (p<0,05). **Conclusion:** In this study, it was found that activity performance and recreational time satisfaction affect the community participation. Therefore, beside the physiotherapy and occupational therapy programs; it is necessary to enhance and increase artistic, cultural and sport activities for disabled individuals with upper extremity deficit in order to increase the community participation.

Key Words: Community Participation; Upper Extremity; Physically Disabled; Disabled Worker.

Üst ekstremitelerde defisitine sahip bedensel engellilerin üst ekstremitelerine ait fonksiyonları doğrudan etkilenir. Üst ekstremitelerde problemlerine bağlı olarak bedensel engellilerin toplumsal katılımları; kendine bakım, kişisel hijyen, beslenme, giyinme vb. günlük yaşam aktiviteleri, boş zaman aktiviteleri ile sosyal ve mesleki aktiviteleri etkilenmektedir.

2006 yılında benimsenen "Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi"nin amacı, "Tüm engelli insanların temel özgürlüklerden ve bütün insan haklarından tam ve eşit bir şekilde faydalanmasını teşvik etmek, sağlamak, korumak ve insan olmaktan ileri gelen haysiyetlerine yönelik saygıyı artırmaktır." (WHO 2011). Bu sözleşme, dünya çapında engelliliğe yönelik anlayışta ve verilen tepkilerde büyük bir değişimi ifade etmektedir.

Çok fazla yetersizlik ve kısıtlamalara neden olan üst ekstremitelerde defisitine sahip bedensel engelli çalışanların sosyal hayatta fonksiyonel olabilmeleri engellilerin sağlıklı insanlarla aynı ortamlarda yer alabilmeleri ve iş yaşamına katılabilmelerinde kritik bir öneme sahiptir. İş yaşamında yer almış olmasına rağmen, engelleri ile doğrudan ilişkili olsun ya da olmasın toplumsal hayata katılım düzeylerini belirlemenin engellilere yönelik sosyal politikalar için önemli olup olmadığı araştırmanın temel sorusu idi. Bu çalışmanın amacı; üst ekstremitelerde defisitine sahip çalışan özürülülerin, boş zaman aktivitelerindeki tatmin düzeylerini ve aktivite performanslarını inceleyerek toplumsal katılımlarını ve sosyal hayattaki rollerini belirlemektir. Çalışmanın hipotezleri; çalışma hayatına katılan üst ekstremitelerde defisitine sahip bedensel engellilerin yaşam kalite düzeyleri toplumsal katılımları ile yükselir, üst ekstremitelerde engeline rağmen çalışmak aktivite performansını olumlu yönde etkiler.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma, Denizli Organize Sanayi bölgesinde çalışan üst ekstremitelerde defisitine sahip, bedensel engelleri heyet raporuyla belirlenmiş engellilerin ev ve işyerleri ziyaret edilerek tamamlandı. Çalışma için Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Etik Kurulu'ndan çalışmanın yapılmasında etik açıdan sakınca olmadığına ilişkin izin alındı. Çalışma öncesi tüm katılımcılar çalış-

mayla ilgili olarak bilgilendirildi ve Pamukkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Etik Kurulu'na onaylanan aydınlatılmış onam imzalatıldı.

18-65 yaşları arasında çalışabilecek durumda olan ve üst ekstremitelerde defisitine sahip 67 (18 kadın, 49 erkek) bedensel engelli çalışmaya dahil edildi.

Olguların çalışmaya dahil edilme kriterleri:

1. Sağlık Bakanlığı sağlık raporu ile belgelenmiş %40 ile %70 arasında bedensel engelle sahip olmak,
2. 18 yaş ile 65 yaşları arasında olmak,
3. Soruları cevaplayabilecek sözel iletişim yeteneğine sahip olmak,
4. Çalışmaya katılmaya gönüllü olmak,

Olguların çalışmadan hariç tutulma kriteri, ileri derecede zihinsel ve bilişsel bir problemi olması idi.

Çalışmaya katılmayı kabul eden bedensel engellilerin işyeri veya ev ziyaretleri sırasında hikayeleri alındı, katılımın değerlendirilmesi amacıyla Yetiyitimi Değerlendirme Çizelgesi-II (WHO-DAS-II), aktivite performansının değerlendirilmesi amacıyla Kanada Aktivite Performans Ölçümü (KAPÖ), boş zaman aktivitelerindeki tatmin düzeyinin değerlendirilmesi için Serbest Zaman Tatmin Ölçeği (SZTÖ) kullanıldı.

Hikaye

Katılımcıların demografik özellikleri kaydedildi, tanı ve engel oranlarını da içeren tıbbi hikayeleri sorgulandı. Aynı zamanda çalıştıkları sektör, aylık gelir gibi çalışma koşullarına ilişkin bilgiler de kaydedildi.

Toplumsal Katılımın Değerlendirilmesi (Yetiyitimi Değerlendirme Çizelgesi-II)

Katılımcıların toplumsal katılımları, Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilen WHO-DAS-II (World Health Organisation Disability Assessment Schedule, Second Version) ile değerlendirildi. WHO-DAS II'nin Türkçe versiyonunun güvenilirlik ve geçerlilik çalışması Uluğ ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (Uluğ vd. 2001). Bu çizelgede, bireyin belirli aktiviteleri yaparken son bir ayda ne kadar güçlük çektiğini saptandı ve yaklaşık 20 dakika sürdü. Puanlamada; alan puanları soru sayısına göre ağırlıklı olarak hesaplandı ve alan puanları ile toplam DAS puanı 100 üzerinden değerlendirildi.

Aktivite Performansının Değerlendirmesi (Kanada Aktivite Performans Ölçümü)

Çalışmada üst ekstremitede defisitine sahip bedensel engellilerin katılımını kendi bakış açıları ile değerlendirmek için Kanada Aktivite Performans Ölçümü (KAPÖ) kullanıldı. KAPÖ aktivite performansındaki problemleri tanımlamaya yardım eden yarı-yapılandırılmış bir görüşmedir. KAPÖ; kendine bakım, üretkenlik ve boş zaman alanlarındaki aktivite performansını ve bu performanstan tatmini kişinin algısı ile değerlendiren bir ölçümdür. KAPÖ için yapılan görüşme, kişinin istediği, ihtiyaç duyduğu ya da ondan beklenen aktivitelere odaklanır. Önce kişinin algıladığı şekliyle her aktivitenin önemi 10 puanlık bir skalada değerlendirildi. Sonraki aşamada kişiden en önemli aktiviteleri seçmesi ve bu aktivitelerin performansı ve tatmini ayrı ayrı puanlaması istendi. Elde edilen performans ve tatmin puanları ayrı ayrı toplanıp, kişinin önemli olduğunu belirttiği aktivite sayısına bölünerek toplam performans ve tatmin puanları elde edildi (Law vd. 2005).

Serbest Zaman Aktiviteleri Memnuniyetinin Değerlendirmesi (Serbest Zaman Tatmin Ölçeği)

Katılımcıların serbest zaman tatminleri Serbest Zaman Tatmin Ölçeği (SZTÖ) ile değerlendirildi. SZTÖ Beard ve Ragheb tarafından 1980'de geliştirilmiş ve Karlı ve arkadaşları tarafından 2008'de Türk kültürüne uyarlanmıştır (Karlı vd. 2008). Psikolojik boyut, eğitim boyutu, sosyal boyut, rahatlama boyutu, fizyolojik boyut ve estetik boyutundan oluşmaktadır. SZTÖ'nin amacı bireyin serbest zamanlarıyla karşılaştığı ihtiyaçların derecesini algılama düzeylerini belirlemektir (Karlı vd. 2008).

İstatistiksel Analiz

Çalışmaya katılan üst ekstremitede defisitine sahip bedensel engellilerin tanımlayıcı bilgileri ve değerlendirme verileri Windows işletim sistemi altında çalışan Statistical Packages for the Social Sciences (SPSS-Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi) programının 16.0 versiyonu kullanılarak analiz edildi. Tanımlayıcı istatistiksel bilgiler ortalama $\pm$ standart sapma ($x \pm Ss$) ve % şeklinde verildi. Katılımcıların aktivite performansları,

serbest zaman tatminleri ile toplumsal katılımları ile olan ilişkisini incelemek için normal dağılıma uymayan verilerde Sperman Korelasyon Analizi kullanıldı.

SONUÇLAR

Üst ekstremitede defisitine sahip bedensel engellilerin boş zaman aktiviteleri memnuniyetlerini ve aktivite performanslarını belirlemek ve toplumsal katılım düzeyleriyle ilişkisini incelemek amacıyla toplam 67 bedensel engelli çalışmaya dahil edildi. Çalışmadan elde edilen bulgu ve analizler aşağıda yer almaktadır.

Tanımlayıcı Bulgular

Çalışmamıza yaşları 20 ile 64 yaşları arasında değişen, yaş ortalamaları $35,50 \pm 9,23$ yıl olan 18'i kadın (%26,9), 49'u erkek (%73,1) toplam 67 bedensel engelli katıldı. Katılımcıların boy uzunlukları ortalamaları $168,49 \pm 6,20$ cm, vücut ağırlıkları ortalamaları ise $70,80 \pm 9,83$ kg'dı. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde; 25'inin (%37,3) ilkökul mezunu olduğu, 9'unun (%6,4) üniversite mezunu olduğu görüldü. Medeni durumları incelendiğinde ise 18'inin bekar (%26,9), 45'inin evli (%67,2), 4'ünün ise boşanmış (%6,0) olduğu tespit edildi (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

Değişkenler	n=67 (%)
Cinsiyet	
Kadın	18 (%26,9)
Erkek	49 (%73,1)
Eğitim Durumu	
Okuma Yazma bilmiyor.	1 (%1,5)
Okur-Yazar	4 (%6,0)
İlkokul	25 (%37,3)
Ortaokul	18 (%26,9)
Lise	16 (%23,9)
Üniversite	3 (%4,5)

Tıbbi Hikayelerine İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan katılımcıların tıbbi tanıları incelendiğinde; 13'ünün (%19,4) hemiparazik serebral paralizi tanısını aldığı, 6'sının da (%9,0) üst ekstremitede yanık sekeline sahip olduğu tespit edildi. Çalışmaya dahil edilen katılımcıların engel düzeyleri 33'ünde (%49,3) %40-%50 arasında, 11'inde

Tablo 2. Katılımcıların Tıbbi Hikayelerine İlişkin Bulgular

Değişkenler	n=67 (%)
Tanı	
Hemiparazik Serebral Palsi	13 (%19,4)
Üst Ekstremitte Amputasyonu	12 (%17,9)
Monoparazik Serebral Palsi	11 (%16,4)
Konjenital Üst Ekstremitte Amputasyonu	9 (%13,4)
Brakial Pleksus Paralizi	8 (%11,9)
Üst Ekstremitte Kırık Sekeli	8 (%11,9)
Üst Ekstremitte Yanık Sekeli	6 (%9,0)
Engel Düzeyi	
%40-%50	33 (%49,3)
%51-%60	23 (%34,3)
%61-%70	11 (%16,4)

(%16,4) ise %61-%70 arasında idi (Tablo 2).

Çalışma Koşullarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların 33'ü (%49,3) tekstil, 13'ü (%19,4) mermer, 7'si (%10,5) oto cam, 4'ü (%6,0) boya, 5'i (%7,5) kablo, 3'ü (%4,5) gıda, 2'si (%3,0) kağıt sektöründe çalışmaktaydı. Aylık gelirleri incelendiğinde; 61 bedensel engellinin 1000 Türk lirasının (TL) altında (%91,0) geliri varken, 6 (%9,0) bedensel engellinin ise 1001-2000 TL arasında kazançlarının olduğu tespit edildi.

Toplumsal Katılım Düzeyine, Aktivite Performansına ve Serbest Zaman Tatmin Düzeyine İlişkin Bulgular

Toplumsal katılım düzeylerinin değerlendirilmesi için kullanılan WHO-DAS-II ölçeğinin toplam puan ortalaması $19,49 \pm 12,09$ bulundu. Aktivite performansını değerlendirmek için kullanılan KAPÖ ölçeğinin toplam puan ortalaması $8,40 \pm 2,60$ bulundu. Boş zaman memnuniyetlerini değerlendirmek için kullanılan SZTÖ toplam tatmin puan ortalaması ise $3,59 \pm 0,49$ idi (Tablo 3).

Tablo 3. WHO-DAS-II, KAPÖ, SZTÖ Toplam Puanları

Değişkenler	Minimum	Maksimum	X±SS
WHO-DAS-II	0,69	61,80	$19,49 \pm 12,09$
KAPÖ	2,80	8,40	$8,40 \pm 2,60$
SZTÖ	1,07	4,58	$3,59 \pm 0,49$

WHO-DAS-II: Dünya Sağlık Örgütü Yetiştirme Değerlendirme Çizelgesi-II

KAPÖ: Kanada Aktivite Performans Ölçümü

SZTÖ: Serbest Zaman Tatmin Ölçeği

Katılımcıların Aktivite Performansları, Serbest Zaman Tatminleri ve Yaşam Kaliteleri ile Toplumsal Katılım Düzeylerinin Karşılaştırılması

Aktivite Performansı ile Toplumsal Katılım Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Katılımcılarda WHO-DAS-II'nin kendine bakım alanı, yaşam faaliyetleri alanı, toplumsal katılım alanı ve toplam puanlarıyla KAPÖ'nün toplam performans, toplam tatmin puanı ve toplam puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulundu ($p < 0,05$) (Tablo 4).

Serbest Zaman Tatmini ile Toplumsal Katılım Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Katılımcılarda WHO-DAS-II'nin mobilite, insan ilişkileri, yaşam faaliyetleri, toplumsal katılım alanları ve toplam puanlarıyla SZTÖ'nün psikolojik boyutu, eğitim boyutu, sosyolojik boyutu, rahatlama boyutu, estetik boyutu ve toplam tatmin puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulundu ($p < 0,05$) (Tablo 5).

TARTIŞMA

Üst ekstremitte defisitine sahip bedensel engellilerin toplumsal katılım düzeylerinin toplum temelli rehabilitasyon hizmetlerindeki önemi dikkate alındığında; bedensel engellilerin aktivite performansları, serbest zaman tatminleri ile toplumsal katılımı arasındaki ilişkinin incelenmesinin, bedensel engellilere yönelik proje ve politikalar için önemlidir.

Toplumsal katılım çok boyutlu bir kavramdır. Bireylerin kişisel tercihleri, ilgileri, ne yaptıkları, nerede ve nasıl yaptıkları ve ne kadar eğlenip tatmin oldukları önemlidir. Kişi, aktivite ve çevre ile ilgili faktörler birbiri ile etkileşim içindedir ve katılım değerlendirilirken bu faktörlerin ilişkisi de göz önünde bulundurulmalıdır (Anderson 2010).

Tablo 4. WHO-DAS-II KAPÖ Sonuçlarının Karşılaştırılması

WHO-DAS-II	KAPÖ TOPLAM PERFORMANS PUANI		KAPÖ TOPLAM TATMİN PUANI		KAPÖ TOPLAM PUANI	
	rho	p	rho	p	rho	p
Anlama ve İlişki Kurma	-,132	,288	-,019	,881	-,089	,473
Mobilite	,010	,935	-,193	,118	-,083	,503
Kendine Bakım	-,421	,000*	-,311	,010*	-,397	,001*
İnsan İlişkileri	-,159	,198	-,069	,577	-,129	,298
Yaşam Faaliyetleri	-,335	,006	-,188	,127	-,291	,017*
Toplumsal Katılım	-,392	,001*	-,371	,002*	-,409	,001*
TOPLAM	-,354	,003*	-,302	,013*	-,355	,003*

WHO-DAS-II: Dünya Sağlık Örgütü Yetiyitimi Değerlendirme Çizelgesi-II
KAPÖ: Kanada Aktivite Performans Ölçümü

Tablo 5. WHO-DAS-II SZTÖ Sonuçlarının Karşılaştırılması

	Psikolojik Boyut		Eğitim Boyutu		Sosyolojik Boyutu		Rahatlama Boyutu		Fizyolojik Boyutu		Estetik Boyutu		Toplam Tatmin	
	rho	p	rho	p	rho	p	Rho	P	rho	p	rho	p	rho	p
Anlama ve İlişki Kurma	-,187	,130	-,224	,069	-,199	,107	-,163	,186	-,018	,883	-,082	,509	-,203	,100
Mobilite	-,414	,000*	-,354	,003*	-,344	,004*	-,284	,020*	-,003	,980	-,239	,051	-,385	,001*
Kendine Bakım	-,187	,130	-,035	,780	-,192	,121	-,182	,141	-,126	,309	-,305	,012*	-,215	,080
İnsan İlişkileri	-,210	,088	-,169	,171	-,368	,002*	-,392	,001*	-,139	,262	-,152	,220	-,305	,012*
Yaşam Faaliyetleri	-,269	,028*	-,027	,826	-,318	,009*	-,233	,058	-,172	,164	-,191	,122	-,272	,026*
Toplumsal Katılım	-,418	,000*	-,254	,038*	-,348	,004*	-,213	,083	-,179	,148	-,233	,057	-,382	,001*
TOPLAM	-,415	,000*	-,248	,043*	-,392	,001*	-,303	,013*	-,150	,226	-,270	,027*	-,406	,001*

WHO-DAS-II: Dünya Sağlık Örgütü Yetiyitimi Değerlendirme Çizelgesi-II
SZTÖ: Serbest Zaman Tatmin Ölçeği

Tüm insanlar için olduğu gibi üst ekstremitte defisitine sahip bedensel engelli bireyler için de katılım çok önemlidir. Bu durum sadece fiziksel sağlığın gelişimini etkilemez; aynı zamanda duygusal, psikolojik, sosyal ve toplumsal olarak da kişinin gelişimini sağlar. Katılımla ilgili çalışmalarda, katılımın engelli kişilerde genel iyilik halleri ve yaşam kaliteleri üzerinde etkili olduğunu gösterilmiştir (Fougeyrollas vd. 1998). Engellilerin sıklıkla

karşılaştıkları sosyal ve mesleki yaşamdaki engellerden dolayı toplumsal katılımlarında çeşitli sınırlılıklar meydana gelmektedir. Bunun sonucu olarak da yaşam kalitesi olumsuz yönde etkilenmektedir (Kimler vd. 1993). Bu anlamda Chiu (2008) serbest zaman tatmininin psikolojik olarak insanı rahatlatmasından ve fizyolojik yönlerden sağlıklı kalması ve enerji düzeyini korumasından dolayı yaşam kalitesini ve katılımı etkilediğini bildirmiştir.

Çalışmaya katılan engelli bireylerin toplumsal katılımlarını değerlendirmek için Dünya Sağlık Örgütü Yetiştirme Değerlendirme Anketi-II (WHO-DAS-II); aktivite performansını değerlendirmek için Kanada Aktivite Performans Ölçümü (KAPÖ); serbest zaman tatminlerini değerlendirmek için Serbest Zaman Tatmin Ölçeği (SZTÖ) kullanıldı.

Katılımcıların toplumsal katılım düzeyleri ile aktivite performansları arasındaki ilişkiyi incelediğimizde, KAPÖ'nün toplam performans, toplam tatmin ve toplam puanı ile WHO-DAS-II'nin toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulundu. Kayıhan vd. (2010) iki farklı ilçede toplum temelli rehabilitasyon etkilerini incelediği projede aktivite performansı ile çevreye uyumlu davranış ve gelişim arasında ilişki olduğunu, engelli kişinin aktivite performanslarının ve serbest zaman tatminlerinin artmasıyla toplumsal katılımlarının arttığını ve daha sosyal yaşadıklarını belirtmiştir. Aran (2012) engelli sürücülerin aktivite performanslarını etkileyen faktörleri incelediği çalışmasında engellinin araba kullanma aktivite performansının artmasıyla birlikte toplumsal katılımın artacağını belirtmiştir. Bu iki çalışma ile benzer şekilde bu çalışmada da aktivite performansının toplumsal katılımı olumlu yönde etkilediği saptandı.

Toplumsal katılım ile serbest zaman tatmini arasındaki ilişki incelendiğinde ise, SZTÖ'nün toplam tatmin puanı ile WHO-DAS-II'nin toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulundu. Trigg vd. (1999) hemipleji sonrası topluma tekrar katılımı etkileyen faktörleri araştırdığı çalışmasında hemiplejiyi takiben özellikle sosyal katılımlarının kötüye gittiğini ve aktivitelerinin özellikle de ev dışındaki boş zaman aktivitelerinin kalitesinin azaldığı göstermiştir. Varner vd. (2008) çalışmalarında multipl skleroz (MS) hastalarında bozukluk ve engelli olmanın fiziksel ve boş zaman aktivitelerindeki tatmini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Akyürek (2011) engelli kişilerin toplumsal katılımlarını etkileyen faktörleri incelediği çalışmasında, sporla uğraşan engellilerin boş zaman aktivitelerine katılım oranlarının arttığını ve dolayısıyla toplumsal katılımlarının yükseldiğini tespit etmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar da üst ekstremité defisitine sahip bedensel engellilerin serbest zaman aktivitelerine katılımının ve bu aktivitelerden elde ettikleri tatminin, toplumsal katılım düzeylerini arttırmada önemli olduğunu

gösterdi. Engellilere serbest zaman aktivitelerini gerçekleştirmede iş ve uğraşı tedavisine yönlendirilmelerinin, bu aktivitelere yönelik fiziksel ve sosyal imkanların artırılmasının ve bu konuda desteklenmelerinin katılım düzeylerini arttırmada yararlı olacağı düşüncesindedir.

Üst ekstremité defisitine sahip bedensel engelli bireylerin toplumsal katılımlarının aktivite performansından ve serbest zaman tatmininden etkilendiği tespit edildi. İş ve uğraşı tedavisi ve fizyoterapi programları bedensel engellilerin özellikle temel günlük yaşam aktiviteleri eğitimi başta olmak üzere, mobilite aktiviteleri ve işle ilgili temel becerilere yönelik aktivitelerdeki fonksiyonellik düzeyini arttırıcı tedavi yaklaşımları ve adaptasyonları içermelidir. Her ne kadar boş zaman aktivitelerine katılımları olsa bile bedensel engelli olmak boş zaman aktivitelerini gerçekleştirirken tatmin olmamalarına neden olmaktadır. Bu nedenle de toplumsal katılımları azalmaktadır. Bedensel engellilere yönelik sanatsal, kültürel ve sportif etkinliklerin arttırılması, bu aktivitelerin teşvik edici olması toplumsal katılım açısından gereklidir. Belediyelerde, halk eğitim merkezlerinde, bedensel engellilere yönelik sportif ve kültürel yaz okulları gibi çalışmalar yapılması onların toplumsal katılımlarını olumlu yönde etkileyeceğini düşünmekteyiz. Bu etkinliklerin yapılacağı her türlü mekanın "herkes için ulaşılabilirlik" ilkesine uygun olarak düzenlenmesi de bu nedenle ayrıca önemlidir.

KAYNAKLAR

- Akyürek, G. (2011) Engelli Kişilerin Toplumsal Katılımlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ergoterapi Programı. Ankara, 130s.
- Anderson, L. S., Heyne, L. A. (2010). Physical Activity for Children and Adults with Disability: An Issue of 'Amplified' Importance. Commentary. Disability and Health Journal, 3: 71-73.
- Aran, O. T. (2012) Engelli Sürücülerin Aktivite Performanslarını Etkileyen Kişisel, Çevresel ve Aktiviteye Ait Faktörlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ergoterapi Programı. Ankara, 73s.
- Chiu, W. (2008) A Study of Motivation, Satisfaction and Constraints of Collagiate Chinese Martial Arts Athletes in Leisure Activities in Taiwan. BiblioBazaar, South Carolina, 274s.

- Fougeyrollas, P., Cloutier, R., Bergeron, H., Cote, J., St-Michel, G. (1998) The Quebec Clasification: Disability Creation Process. International Network on the Disability Creation Process, Quebec, 166s.
- Karlı, Ü., Polat, E., Yılmaz, B., Koçak, S. (2008) Serbest Zaman Tatmin Ölçeğinin (SZTÖ-Uzun Versiyon) Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 19(2): 80-91.
- Kayıhan, H., Karaduman, A., Uyanık, M., Düger, T., Bumin, G., (2010) İki Farklı İlçede Toplum Temelli Rehabilitasyonun Etkilerinin İncelenmesi. Tubitak Araştırma Projesi Proje No:107K247, Ankara, 113s.
- Kimler, D. D., Abresch, T. D., Fowler, W. M. (1993) Serial Manuel Muscle Testing in Duchenne Muscular Dystrophy. Archives Physical Medicine and Rehabilitation, 74(11): 1168-1171.
- Trigg, R., Wood, V. A., Hewer, R. L. (1999) Social Reintegration After Stroke: The First Stages in the Development of the Subjective Index of Physical and Social Outcome (SIPSO). Clinical Rehabilitation, 13: 341-53.
- Uluğ, B., Ertuğrul, A., Göğüş, A. ve Kabakçı, E. (2001) Yetiyitimi Değerlendirme Çizelgesinin Şizofreni Hastalarında Geçerlilik ve Güvenilirliği. Türk Psikiyatri Dergisi, 12(2): 121-130.
- World Health Organization (2011) World Report on Disability. WHO Press, Malta, 325s.